

NEDOLŽNA BELINA

BARVE NEVESTINIH OBLAČIL

ALENKA PODLOGAR

Zakaj ima poročna obleka takšno magično privlačnost, ki v razmišljanjih o poroki zapelje vsako žensko? Morda zato, ker je poročni obred v naših mislih nekaj brezčasnega, tradicionalnega in ljubko staromodnega? Ali pa preprosto zato, ker se je težko upreti romantičnemu šarmu dogodka, s katerim vstopamo v čudovito pravljico v želji, da se ne bi nikoli končala. Ne vemo zakaj, a za nevesto, bolj kot za ženina, je to njen veliki dan. Že majhne deklice se ob pravljicah o Pepelki, Sneguljčici in drugih pravljicnih osebah srečujejo s poročnim obredom, ki predstavlja največje sanje mnogo deklet. V vseh zgodbah očarajo ilustracije, na katerih je nevesta najlepša princeska v čarobnem oblačilu, s katerim očara svojega princa in predvsem bralca zgodbe. Ob vseh teh pravljicah deklice odraščajo v dekleta in žene, predstava o oblačilni podobi in čarobnem poročnem dnevu pa ostaja za vedno. Svoje otroške sanje poskušajo ure-

sniti ob svoji poroki in jih kasneje prenašajo na svoje hčere, vnukinje, prijateljice ...

Čas po drugi svetovni vojni je prinesel največje spremembe v odnosu do naše tradicije. Svetovni in evropski vplivi so povzročili opuščanje nekdanj trdno uveljavljenih poročnih šeg in navad, širile pa so se nove, s katerimi je dobilo osrednjo vlogo poročnega obreda nevestino belo oblačilo. V naši sodobni oblačilni kulturi je bela barva zapovedana za obred krsta, obhajila in birme pri deklicah in se nadaljuje tudi pri izbiri barve oblačila za poroko. Izkušnje iz mladosti dekletom in bodočim nevestam ustvarijo čustveno simboliko beline kot barve dekliskosti, nedolžnosti, krepčnosti in seveda poroke.

Dolga bela obleka, ki jo nevesti narekuje današnja oblačilna moda, je posledica v 20. stoletju ustvarjenega posebnega sloga poročnih oblačil, ki je ločen od vsakdanje oblačilne mode, a vključuje trenutne modne smernice. V preteklem stoletju je bela barva postala skoraj zapovedana za žensko poročno obleko. Poleg nevestinih oblačil so se spremenili tudi dodatki, ki so bili v slovenski kulturi poročnih oblačil najpomembnejši in glavna sestavina poročne oprave neveste. Poročna obleka se je spremenila pod vplivom industrializacije, modnih tokov

Poročna fotografija iz leta 1878.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica, album 17.)

Poročna fotografija Katarine in Ivana Derganca. Semič, 16. 8. 1885.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

in predvsem pod vplivom ameriške oblačilne mode. Ker torej poročna oblačila žensk niso bila bela od nekdaj, želim s svojim prispevkom prikazati zgodovino in razvoj barv teh oblačil v evropskem prostoru in predvsem v slovenski oblačilni kulturi. V preteklosti so imele pomembno vlogo tudi šege in verovanja, ki so bili povezani s posameznimi barvami in so vplivali na izbiro barve nevestine obleke. Barve so namreč v vseh kulturah temeljne sestavine simboličnih sistemov.

RAZVOJ BARVNE PODOBE NEVESTINE OPRAVE V EVROPI

Za obdobje starega veka je zelo malo podatkov o barvi poročnih oblačil in poročnih obredih. Neveste v starem Rimu so se poročale v rumeni tuniki, ki je bila dvojno povita z volneno vrstico ter ogrinjalom žafranasto rumene barve. Sama obleka je bila v tem času manj pomembna, večjo vlogo so igrali tančica, pas in sandali, ki so bili v enaki barvi kot ogrinjalno. Kot nam kažejo nekateri viri, je nevestin obraz prekrivala oranžna tančica. Na vrhu glave je nevesta imela grmiček z drobnimi lističi zimzelena in oranžen cvet. Rumeno obarvana tančica je v takratni kulturi simbolizirala skromnost in preprostost.

Poročna fotografija ljubljanskih meščanov.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica, album 21.)

Fotografija ženina, neveste in svatov na gradu Radlstein (Radeljca, okrožno glavarstvo Krško, občina Bučke), 1890.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica.)

Oblčila premožnih srednjeveških nevest so bila bolj intenzivnih in pestrih barv. V tem času so si pripadniki višjih družbenih plasti lahko privoščili drago rdečo, škrlatno in pravo črno barvo, ki jih je bilo veliko težje pridobiti kot naravne odtenke. Oblčila bogatih so bila prekrita z dragocenimi kamni: diamanti, rubini, safirji, smaragdi in perlami. Nevesta je v sončni svetlobi žarela in se bleščala. Včasih je bilo oblačilo tako gosto obloženo z dragulji, da je bila tkanina popolnoma prekrita. Premožne langobardske neveste so bile oblečene v črno tuniko in dolg rdeč plašč, bizantinske pa so imele oblačila iz rdeče svile, bogato okrašene z zlatom in dragulji. V srednjem veku, ko je bila kraljevska poroka politični dogodek in sta bili z njo dve deželi povezani, je bilo še posebno pomembno, da je bila mlada nevesta veličastna in je tako dvignila ugled svoje dežele ter naredila vtis na ženino deželo. Pri tem je barva igrala pomembno vlogo, saj so bile tkanine v živih tonih dosegljive le najpremožnejšim. Prva znana bela poročna obleka sodi v to obdobje: nosila jo je Ana Britanska na svoj poročni dan, ko se je leta 1499 poročila z Louisem XII. Francoskim.

Skromnejše srednjeveške neveste so bile odete v lanene srajce temno modre barve z dolgimi rokavi in ozkim ogrinjalom iz lisičjega ali veveričjega krzna. Vratove so imele okrašene z nakitom iz biserov in zlata. Raziskovalka poročnih obredov, zgodovinarica Anthea Jarvis, ki nam podaja kratko zgodovino, pravi: »Od začetka srednjega veka pa do 17. stoletja ni bilo posebne izbrane barve za poročno oblačilo, nevesta je nosila najboljše oblačilo, ki ga je premogla.« (Cox 2002: 14)

Konec 16. stoletja je nošenje belih poročnih oblačil postalo simbol bogastva in devištva. Bledo zelena barva je v 16. in 17. stoletju simbolizirala nedolžnost in so jo zato pogosto izbrali za poročno oblačilo. Neveste v 17. stoletju so pretežno izbirale rdeče odtenke in zlato barvo. V 18. stoletju pa se je moda pastelnih odtenkov z zelene razširila še na druge barve.

V zgodnjem 19. stoletju, v času romantike, je postala navada, da so dame nosile belo oblačilo za večino formalnih priložnosti, tako za dvorne predstave kot tudi za poroke. Oblačiti se v belo ni bilo le modno, predstavljalo je tudi bogastvo in socialni sta-

Skupni portret ženina, neveste, staršev in svatov, 1900.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica.)

tus dame. Bela oblačila so namreč zelo občutljiva za umazanijo, zato je bila belina znak sveže opranega, kar pa je bilo v tistih časih težko dosegljivo, saj v domovanjih ni bilo tekoče tople vode in današnjim podobnih pralnih sredstev. Samo najboga-

tejši so si lahko privoščili oblačila, ki so bila resnično bela (in ne sivkasta, kot je bilo na primer laneno platno).

Poročna oblačila v času Napoleonove vladavine so bila na območju Francije in Nemčije izdelana iz belega in zlatega muslina. Bela barva oblačil je v tem času vedno bolj pridobivala simbolno vlogo nedolžnosti in čistosti popolne neveste ter odražala pripadnost višjim socialnim slojem. Oblačilu je bil v tem času že dodan poročni pajčolan. (Cox 2002: 9–14)

V 19. stoletju je imela največji vpliv na barvo nevestinega oblačila poroka kraljice Viktorije leta 1840. Čeprav Viktorija ni povsem sledila modi, je vplivala na številne modne sloge. S svojo belo obleko je prekinila tradicijo poročnih oblačil v srebrni barvi. V zavest nevest iz višjih družbenih plasti je bila bela barva dokončno sprejeta: ne samo kot možna, temveč tudi kot najbolj primerna barva poročnega oblačila.

Kljub temu je mnogo nevest nadaljevalo tradicijo poročnih oblačil v drugih barvah, ali ker si niso mogle privoščiti posebnega oblačila za obred poroke ali ker niso želele slediti zahtevam oblačilne mode. Oblačila revnejših nevest so bila izdelana iz finega lanu,

Poročna fotografija.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica, album 22.)

Poročna fotografija.
(Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica.)

Marija Bobnar in Jernej Ložar, Ljubljana, 18. 5. 1902.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Marija Koželj in Avgust Ložar, Ljubljana, okoli 1905.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

fine volne pa tudi že iz bombažnih, veliko redkeje svilenih tkanin in so se tako razlikovala od oblačil za vsakdanjo rabo, ki so bila izdelana iz grobe in surove, doma stkanane tkanine. Po poroki so bila za povprečna dekleta to sprva nedeljska in praznična oblačila, kasneje pa so lahko še mnogo let služila kot vsakdanja oblačila.

Industrijska revolucija je prinesla veliko sprememb tudi na področju oblačilne kulture. S pojavom velikih prodajnih oddelkov – trgovin v mestih, so postale sanje o novem oblačilu za poroko za večino žensk veliko lažje uresničljive. Trgovske poti iz Indije, Japonske in Kitajske so omogočile dobro izbiro različnih belih svilenih tkanin. Za poročno oblačilo se je v mestih vse bolj uveljavljala bela svilena enodelna obleka. V devetnajstem stoletju je bilo dokaj pogosto, da so neveste srednjega in višjega družbenega razreda svoja bela oblačila z manjšimi predelavami po poroki uporabljale za druge slovesne priložnosti. Dame iz višjih slojev so poročna oblačila predelale v večerna. Tudi kraljica Viktorija je zgornjo plast čipkaste obleke odstranila in jo ponovno oblekla prek črne svilene obleke za diamantno obletnico svoje poroke.

Kljub temu da je postajala modna bela obleka, so si neveste, predvsem tiste s podeželja, za poroko še vedno izbirale uporabnejša oblačila, ki jih je bilo možno nositi še po poroki. Poročna oblačila so bila zato med manj premožnimi podrejena modi prazničnega oblačenja in jih je bilo prav tako mogoče, z manj-

šimi spremembami, prilagoditi za druge priložnosti.

Med drugo svetovno vojno se je veliko nevest zaročilo le nekaj tednov ali le nekaj dni pred poroko. To ni bilo dovolj za iskanje ali izdelavo novega poročnega oblačila in tako je to vlogo opravilo najboljše oblačilo, ki ga je nevesta imela. Kadar pa sta bila oba, ženin in nevesta, v vojaški službi, sta se pogosto poročila kar v uniformi. Barva v vojnem času ni igrala nobene vloge. Razcvet in blaginja po vojni sta ponovno omogočila velike poročne sanje, ki jih je navdihnilo viktorijansko obdobje.

POROČNA OBLAČILA NA SLOVENSKEM

Podoben razvoj in spremembe v odnosu do poročne obleke lahko zasledimo tudi na Slovenskem. Naši predniki so bili kulturno, zlasti pa versko močno vpeti v srednjeevropski prostor. Zato so tudi modne smernice s širšega evropskega prostora nekoliko z zamudo vedno našle pot k nam. To še zlasti velja za smernice glede poročnih oblek. Poroka je bila vedno poseben dogodek, povezan z religioznim in družbenim življenjem. Z religioznega stališča je eden od najpomembnejših zakramentov, z družbenega pa hkrati tudi odsev prastarih in novejših navad. Slovenija je pokrajinsko zelo različna. Vsaka pokrajina ima bogato izročilo, zato so bile v oblačenju precejšnje razlike, kar se je prvotno odražalo tudi v poročni obleki. Z vplivom modnih evropskih smeri in v povezavi z družbenimi spremembami so se te

Poročni par. (Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

razlike vedno bolj zmanjševale. Tako so se prvotno v različnih predelih današnje Slovenije med poročnimi oblačili pojavljale opazne razlike v uporabljenih krojih, materialih pa tudi barvah, kar je bilo pogojeno tudi s socialnim statusom, položajem v družbi in predvsem z oblačilno kulturo posameznega področja.

BARVE OBLAČIL KMEČKIH NEVEST

Najstarejši zapisi o nevestinih oblačilih na Slovenskem segajo v srednji vek. Goriška nevesta iz kmečkega okolja je v tem času imela oblečeno rdeče krilo in na glavi belo pečo¹. Marta Ložar se sprašuje, ali morda ne sega ljudsko verovanje o rdeči barvi v obleki in okrasju neveste, kar naj bi odganjalo uroke, že v ta čas. Rdeča barva se na različne načine pojavlja na nevestinih oblačilih, pokrivalih in dodatkih v večjem delu slovenskega prostora v večini opisanih oblačil. (Ložar 1952: 234–235)

Slovenka v Ziljski dolini je imela konec 18. stoletja oblečeno »vijoličasto obleko in z zelenim trakom obšito krilo, bel predpasnik in črno sukneno jopo, okoli vratu si nevesta nadene še ovratno ruto in si obuje rdeče nogavice (oboje ženino darilo), na glavo pa ji posadijo majhno krono iz črnih čipk.« (Ložar - Podlogar, 1995: 15)

1 Peča: žensko pokrivalo iz belega platna.

Katica Požek, Miha Adlešič, Mara Požek, Jože Adlešič.
Foto: Jože Račič, Adlešiči, 1920.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Devetnajsto stoletje

Devetnajsto stoletje je še čas, ko najpomembnejšo vlogo zunanjega označevalca neveste opravljajo predvsem različna pokrivala² in dodatki³, kot opisuje Baš: »V širši ptujski okolici, 1822/25, je bila šega, da je imela nevesta na svatbi na glavi venček iz rožmarina, v kito pa so bili vpleteni svetlo rdeči svileni trakovi. Nevesta je na gornji del krila pripenjala svilen ovratno ruto in prsno pregrinjalo. Predpasnik je bil iz belega platna.« (1987: 188)

Neveste iz Vinice v Beli krajini so imele oblačilo, ki je bilo izdelano iz belega domačega lanenega platna, katerega oprsje in zapestnike je krasila le vezenina, ki je bila vezena z laneno ali konopljeno nitjo, običajno črne barve. (po Makarovič 1985: 264) Makarovičeva je opisala tudi nevestino oblačilo iz litijskega Posavja: »Po osamljenem podatku so bile neveste s kmetij še okrog leta 1880 oblečene v svilen rdeče rjavo spreminjasto krilo z životcem.« (1994: 39) Dve močno škrobljeni spodnji krili sta

2 »V jugovzhodnem delu Slovenskih Goric, 1815, je bila posebna prva in ženitovanjskem oblačilnem videzu neveste in družic krona. Nevesta je nosila v lasih tudi nastavek iz zelene surove svile, ovit z množico barvastih svilenih trakov in postavljen tako, da ni bilo videti las. Krona je bila visoka 7 col in je bila iz zlate pene in srebra. Krona je bila znamenje devištva.« (Baš 1987: 187)

3 Bela krajina, Vinica iz leta 1839/40. Baš: »Na glavi je imela visoko in bleščečo krono, več nizov biserov iz barvastega stekla okoli vratu, pripasana pa je bila s črnim raševinastim pasom, na katerega je bila povečini pripeta rdeča ruta, in je tudi poleti nosila kožuh.« (1987: 188)

Fotografija s poroke Ivanke Berlec in Štefana Urankarja iz leta 1933.
(Foto: iz zasebne zbirke družine Urankar.)

poudarjali ženske obline, te pa so simbolizirale rodnost. Krilo so zaščitile in okrasile s črnim svilenim predpasnikom, glavo pa pokrile z vencem. (Makarovič 1994: 39–42)

Na Notranjskem so konec 19. stoletja neveste nosile temnejša oblačila, omenjajo pa se tudi svetlejša, na primer oblačila v

oranžno-rjavi barvi. Obleko je dopolnjeval črn svilen predpasnik. (Makarovič 1995: 51–53, 57)

Premožnejše neveste iz okolice Trsta so imele v drugi polovici 19. stoletja poročno obleko pogosto izdelano iz čiste svile. Barve poročnih oblačil so bile različne. V Repniču, kjer je bila tradicionalna obleka tedaj prava redkost, se je ohranilo lila oblačilo z rumenim trakom. V Križu so še ohranjena vijoličasta z rdečim trakom, opekasto rdeča z lila trakom in nekaj primerkov v mešanih prelivajočih se barvah. Ob koncu 19. stoletja so bila oblačila na tem področju črna. To je bila namreč zadnja iznajdena sintetična barva in je potemtakem po iznajdbi nujno postala zelo moderna. Črna oblačila so bili okrašena z zelenimi, modrimi, lila in vijoličastimi trakovi. (Košuta 1997: 23)

Barva nevestinih oblačil v koroških krajih med Muto in Kaplo je bila zelo različna, v glavnem pa so neveste nosile praktična oblačila, ki so bila uporabna še kasneje. Oblačilom so zaradi že znanih urokov dodajali okrasje v rdeči barvi.

V Prekmurju so neveste nosile obleko, narejeno iz bele svile ali tanke volne krem barve že ob koncu 19. stoletja. Verjetno

Poročna fotografija zakoncev Demšar, Ljubljana, 1935.
(Foto: iz zasebne zbirke družine Demšar.)

Joži in Mirko Plut, Semič, 1936.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Maškare na svatbi v Preloki pri Vinici, avtor: Božo Štajer, 1957.
(Foto: fototeka ISN ZRC SAZU, št. fot. 830.)

Iz prikaza poroke na folklorni prireditvi. Semič, 1962.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

je zasluga izseljenih sorodnikov, da so bili v teh krajih naprednejši v izbiri barv, ker so le-ti iz Amerike pošiljali oblačila in seznanjali Prekmurce z modnimi novostmi, hkrati pa je bila z belino povezana oblačilna dediščina Prekmurcev in so jo morada zato hitreje sprejele tudi neveste. Poročno oblačilo je sicer imelo tradicionalen kroj in so ga nevestam šivale vaške šivilje iz bombažne ali svilene tkanine. Barva pa je bila običajno bela ali krem. (Makarovič 1996c: 56–58)

Neveste na Dolenjskem so se še proti koncu 19. stoletja pogosto odločile za rdeče poročne obleke. (Ložar 1952: 235)

Kmečki oblačilni videz je močno povezan s poročnimi šegami in je bil po posameznih slovenskih območjih zelo različen. Na splošno so ženske izbrale za poročni obred praktična oblačila, ki so jih lahko nosile še kasneje za druge priložnosti. Ženin in nevesta sta si sicer pogosto dala za poroko izdelati nova oblačila in tudi novo obutev, a barve pri tem niso imele pomembne vloge. Prve bele poročne obleke se pojavijo v kmečkem okolju že pred prvo svetovno vojno, a so redke in si jih privoščijo le premožnejše neveste. (Makarovič 1981: 25) Na splošno lahko ugotovimo, da so si ženske za poročni obred izbrale praktična oblačila, ki so jih lahko nosile še za kasnejše priložnosti. Poročna obleka je imela pogosto še eno funkcijo, ki jo opisuje Makarovičeva: »Še leta po drugi svetovni vojni – posamezniki imajo to navado še zdaj – pa so poročno obleko branili tudi za smrt.« (1981: 25)

Začetek dvajsetega stoletja

Pred prvo svetovno vojno so bila vsakdanja oblačila v slovenski Istri krojena navadno že po sodobni oblačilni modi, za poroko pa so ženske pogosto izbrale po starejši šegi krojen *kamižót*,⁴ vključujoč druga oblačila, ki so sestavljala njihov pripadnostni kostum. Kamižot je bil sicer krojen iz belega, rjavega ali črnega lanenega platna ali bombažnega blaga, za poroko pa tudi iz svile. »V tem času naj bi nekatere za poroko imele do sedem belih,

s črno svilo vezenih kamižotov, vrhu njih pa še rjavega, vezenega z rjavo ali vijoličasto vezenino na hrbtu.« (Makarovič 1987: 25)

Nevestino oblačilo iz litijskega Posavja: »Pred prvo svetovno vojno so bile neveste večinoma oblečene v tedaj priljubljeno pražnje oblačilo, ki ga je predstavljala bela oprijeto krojena bluza z visokim ovratnikom in v pole rezano dolgo krilo.« (Makarovič 1994: 39) Od starejših oblačilnih sestavin so ohranile predpasnik in kovinski pas, sklepnik. Vidnejši dekorativni dodatek nevest je bil venec iz belih drobnih povoščenih cvetic. Pred prvo svetovno vojno so v teh krajih nekatere neveste oblekle črno obleko, ki so ji dodale venček. To je bilo tudi obdobje, ko so premožnejše neveste že nosile svetlejše obleke. (Makarovič 1994: 39–42)

V Podjuni in drugod na slovenskem alpskem območju je bila pred prvo svetovno vojno v modi temna, tudi črna poročna obleka. (Makarovič 1999a: 232) Ob koncu 19. stoletja pa tja do prve svetovne vojne je imela nevesta na Kozjanskem oblečeno za tisti čas značilno krilo z modrcem raznih temnih barv, bele rokavce, kočmajko⁵ in črn predpasnik. (Makarovič 1988: 28)

V času pred prvo svetovno vojno in tudi še med obema vojnama so bile v Rožu bele obleke zelo redke. Neveste so se poročale v črni obleki, priljubljene pa so bile tudi druge temne barve, na primer modra ali zelena. (Makarovič 1996a: 222) Že pred prvo svetovno vojno so imele nekatere neveste k črni obleki na glavi bel pajčolan.

Med svetovnima vojnama

Prebivalci litijskega Posavja so v času med svetovnima vojnama verjeli, da bi se žena v zakonu vedno jokala, če bi bila kot nevesta oblečena v rdečo obleko. Prav tako so verjeli, da modra barva nevestine obleke prinaša nesrečo ter da bo kmalu ovdovela, če se ne bo ravnala po podedovanem nasvetu. Zato so bile neveste navadno oblečene v temnejšo, na primer sivo obleko. (Makarovič 1994: 39–42)

⁴ Kamižót: dolgo žensko vrhnje delovno in pražnje, spredaj prerezano oblačilo iz belega ali rjavega, tudi črnega lanenega ali bombažnega platna, lahko tudi črnega klota ali črne svile. (Makarovič 2004: 201) Krojen je s klinastimi vstavki.

⁵ Kočmajka: gorenjsko in dolenjsko poimenovanje oprijetega, čez pas segajočega vrhnjega oblačila.

Poroka meščanov po 1. svetovni vojni.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Med vojnama je moralo biti za poroko v Beli krajini vse belo, razen nogavic in čevljev. Nevesta, ki je bila noseča, pa ni smela obleči bele obleke. (Makarovič 1985: 264) Po prvi svetovni vojni so prišli v modo, poleg voščenih vencev, v katerih so prevladovali rdeči trakovi, tudi pajčolani, ki so jih sprva pošiljali svojci iz Amerike. Ti so pogosto pošiljali tudi bele obleke. (Makarovič 1999b: 98–101) Bela poročna oblačila na tem območju so bila posledica oblačilne dediščine, s katero so se Belokranjci identificirali.

Nevesta s Kozjanskega je imela leta 1925 ob veliki noči oblečeno temno zeleno krilo in bluzo. (Makarovič 1988: 14) V Dobropolju so ženske še v prvih letih po prvi svetovni vojni oblečile iz črne svile narejene poročne obleke. Poleg črne pa so bile v navadi še druge temnejše barve, na primer temno modra in temno vijoličasta. Neveste so si v strahu, da ne bi umazale obleke, pripasale bel predpasnik, ko so se vrnile iz cerkve. Okoli leta 1915 so imele redke in uglednejše neveste, ki so želele poudariti svoj družbeni položaj, za poroko dolgo belo obleko z vlečko in z njo zbujele vsesplošno občudovanje. Po prvi svetovni vojni so bile v belo oblečene tudi druge premožnejše vaščanke. Ostale so vztrajale pri oblačilu, ki je manj odstopalo od siceršnjega praznjega oblačila. (Makarovič 1986: 17–18)

Med svetovnima vojnoma so imele redke, predvsem premožnejše neveste z Notranjske belo obleko. (Makarovič 1995: 51–53, 57) Istrske neveste so se v tem času za poroko pogosteje kot pred prvo svetovno vojno oblečile v sodobno krojeno obleko. Imele so belo zgornje in spodnje krilo, oprijeto bluzo in vsaj ponekod tudi belo, pod brado zavezano ruto ter obute bele platnene čevlje. Ženske in moški so poročno obleko nosili tudi po poroki, ponekod najprej le za večje praznike, splošneje pa tudi ob nedeljah. Po drugi svetovni vojni sta značilno žensko poročno opravo sestavljala dolga bela obleka in bel dolg pajčolan, ki so ju premožnejše neveste kupile v Trstu. (Makarovič 1994: 25–27)

V Podjuni in drugod na slovenskem alpskem oblačilnem območju so bile do 20. stoletja v kmečkem okolju še v tridesetih letih v navadi poročne obleke iz barvastega blaga. Nedeljski obleki so neveste dodale le venček iz umetnih rož. Bela obleka se je v bogatejših družinah pojavila šele po prvi svetovni vojni.

Po poroki neveste Katarine Pančur (prva z leve) in ženina Franca Reberška, Dolenja vas pri Zagorju ob Savi, 1929. Nevesta je obleko nosila še vrsto let po poroki za boljše priljubljenosti.
(Foto: iz zasebne zbirke Cilke Urankar.)

V tridesetih letih in kasneje so se neveste odločale za oblačilo v temnejših ali svetlejših tonih različnih barv: zeleno, rdeče rjavo, črno ... Nevesti so odsvetovali modro barvo obleke tja do leta 1930. (Makarovič 1999a: 233, Radešček 1984: 158)

V dvajsetih letih 20. stoletja se je dolžina kril nevest iz Roža skrajšala, črna ali vsaj temnejša barva oblek pa je bila še vedno priljubljena. V tem času so nekatere neveste imele tudi barvitejšje obleke, na primer zelenkaste ali sive barve. »*Za poroko leta 1920 sem imela zeleno obleko, kot je barva stekla za steklenice.*« (Makarovič 1996a: 222)

Svojega poročnega oblačila iz leta 1934 v Srómljah se spominja Jožefa Pregrad, ki jo opisuje v knjigi *Iz časov ječmenove kave*, kjer pravi: »*Moja poročna obleka je bila svetlorjave barve, ni bilo treba ravno bele imeti.*« (Počkar 1998: 225) Iz povedanega je spet razvidno, da barva poročnega oblačila ni igrala pomembne vloge.

Po drugi svetovni vojni

V Rožu, med slovensko govorečim prebivalstvom, so se po drugi svetovni vojni uveljavile bele poročne obleke. Nekatere neveste so imele še vedno raje uporabno obleko, ki so jo lahko oblekle tudi po poroki. (Makarovič 1996a: 222) Do konca 20. stoletja je veljalo nepisano pravilo, da nevesta, ki je bila noseča ali je že imela otroka, ni smela imeti venca in tudi ne bele obleke. Poročno je v teh krajih spremljalo verovanje, da nevesta ne sme imeti modre poročne obleke, ki pa ga že sredi 20. stoletja neveste niso več upoštevale. (Makarovič 1996a: 215–222) Verjeli so, da bo nevesta, ki bi imela modro obleko, nesrečna. Sicer pa je bil to že čas, ko neveste niso več spoštovale vraž, ki so jih odvrčale od modre: »*Pvarvo ne sme imet, ker bo potem pvarva, ker jo bo mož tepel.*« (Makarovič 1996a: 238)

Na Notranjskem je bela obleka šele po drugi svetovni vojni počasi izpodrinila črno, ki pa je bila sodobneje krojena. V zadnjih desetletjih so za poroko tudi tukaj prevladale bele barve. Z barvo poročne obleke so povezana določena verovanja. Poleg modre naj bi nesrečo prinašala zelena barva poročne obleke. (Makarovič 1995: 51–53, 57)

Po drugi svetovni vojni se je v Istri uveljavila »dolga bela obleka in bel dolg pajčolan« (Makarovič 1987: 27), v krajih med Dravo in Muro pa so v času pred prvo svetovno vojno, med vojnoma in po drugi svetovni vojni neveste nosile belo ali svetlo modro oblačilo (Ložar 1969: 23).

PLEMSTVO, MEŠČANSTVO IN ZAHTEVE OBLAČILNE MODE

Po letu 1820 se je v evropskem in tudi našem plemiškem in meščanskem okolju uveljavila bela obleka, z njo pa v naših deželah šega venčka kot dodatka k nevestini obleki. Takšen oblačilni videz plemiške in meščanske neveste je pomenil uvrstitev v neki moralni red, saj sta bila bela barva in venček znamenje nedolžnosti. Nevesta je nosila tudi pajčolan. Ko je bila v 19. stoletju pri ženskah bela barva v modi, se je njihova poročna obleka na zunaj razlikovala od drugih oblek za slavnostne priložnosti samo na podlagi večjih izdatkov, ki so bili zanjo potrebni. (Baš 1987: 184)

Začetek 20. stoletja je bil zaznamovan z mnogo pravili, zakonitostmi in predsodki v oblačilni kulturi. O tem, kakšna je primerna poročna obleka, opisuje knjiga *Vzgoja in omika* iz leta 1899, v kateri avtor priporoča izbor obleke »primerno stanu, premoženju in družbeni stopnji« (Valenčič 1899: 182) mladega para. Mladim nevestam zapoveduje belo obleko, starejšim pa svetlo sivo. Bolj natančen je v opisu barve I. M.: »Vdova – nevesta ima običajno srebro-sivo ali sploh svetlo opravo z vencem, toda brez pajčolana.« (1903: 36) Zelo podobna so bila navodila trideset let pozneje: »Glede nevestine toalete danes zahteve niso več tako stroge kot v prejšnjih časih in se ravna po socialnem položaju in premoženjskih razmerah. Najfinejša je obleka iz bele svile crêpe de chine, pa tudi satin ali drugo blago po modi. Rokavi morajo biti dolgi, izključen je tudi dekolté; sploh pa bodi kroj elegantno preprost. K fini toaleti spada pajčolan in venček, beli čevljički in rokavice.« (Terseglav 1932: 136)

DELAVSKE NEVESTE

Ljubljanski delavci so v svojem oblačenju združevali prvine oblačenja kmetov in meščanov. Kljub temu da so delavke v

oblačenju rade posnemale meščanke, so za poroko izbrale uporabno oblačilo, ki so ga dopolnile s klobukom ali z venčkom in šlajerjem (Žagar 1994: 69).

Razlike med poročnimi oblekami in oblačili na splošno so se polagoma manjšale. V povezavi z družbenimi spremembami po prvi, zlasti pa po drugi svetovni vojni so razlike v oblačilih nevest iz kmečkega, delavskega in na splošno mestnega okolja skoraj izginile. Vidne so še razlike glede na premoženjski status neveste oziroma njenih staršev.

BELA OBLEKA

Bela poročna obleka, ki jo v različicah poznamo še danes, se je prvič pojavila konec osemnajstega stoletja. S pojavom strojno izdelanih tkanin in poceni muslinov, uvoženih iz Indije, in v skladu z modnimi slogi, ki so prevladovali, je z letom 1800 bela obleka s pajčolanom postala simbol poroke predvsem v Angliji in zahodni Evropi. Leta 1840 je kraljica Viktorija prekinila tradicijo srebrnih poročnih oblek z izbiro bele svile in čipke za svojo poročno opravo in s tem močno vplivala na modne tokove tedanjega in poznejših obdobij. Bela obleka je bila statusni simbol in ne kazalec dekletove čednosti in kreposti. Poročna oblačila kljub temu niso bila odslej vedno le bela. Dekleta so običajno nosila vsakodnevna oblačila tudi za poročni obred, dodala so le bel pajčolan in cvet. (Boucher 1987: 361) Poleg belega oblačila je imel pomembno vlogo nevestin šopek in barve izbranega cvetja, ki imajo prav tako svojo simboliko. Šopek simbolično predstavlja blagostanje, plodnost in radodarnost, zato naj bi nevesti simbolično prinašal srečo v zakonu. Različne vrste cvetja in barve le-teh v poročnem šopku pa so že druga zgodba.

Pred množičnim pojavom belih poročnih oblek se je za neveste na Slovenskem zdela najprimernejša črna obleka. Na širšem področju je opaziti tudi rdečo barvo v različnih dodatkih, ker je bila to barva, ki je označevala samski stan mladih deklet. (Makarovič 1981: 27) Mnogo večjo sporočilno vrednost kot barva obleke so imeli venčki, šopki in oblika nevestine pričeske.

Poroka Marije Darovec in Martina Šmalca, Zg. Sušice nad Dolenjskimi Toplicami, med letoma 1930 in 1935.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Poroka Ivana Selaka, Dolenjska, 1931.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Nevesta iz Marindola in ženin iz Miličev, 1947.
(Foto: iz zasebne zbirke Helene Ložar Podlogar.)

Pri brskanju po literaturi sem opazila močno povezanost barv s tradicijo, krščanskimi običaji in predvsem šegami in verovanji, ki so se uveljavili na posameznih področjih. Med njimi so bile tudi vraže, ki so se navezovalle prav na poročne obrede in predvsem na barvo nevestinega oblačila. Nošenje bele barve kot znamenja čistosti je v Evropi staro že več kot 400 let. V naši tradiciji simbolizira začetek vsega novega, predvsem pa rojstvo in dekletovo nedolžnost in čistost. Kmečki oblačilni videz, povezan s poročnimi šegami, je bil po slovenskih območjih v tem času zelo različen. Na splošno so ženske nosile praktične obleke, ki so jih lahko oblekle tudi kasneje. Med svetovnima vojnama, redkeje pred prvo svetovno vojno, so prišle v dokaj splošno rabo bele obleke. Navadno so jih nosile le premožnejše neveste, revnejše in varčnejše si take obleke niso privoščile. Nekatere so si belo poročno obleko izposodile.

Najpomembnejšo vlogo za izbiro barve je v preteklosti imela družbena pripadnost neveste. Bogatejši sloji so z oblačilom izkazovali svojo pripadnost in premoženje. V srednjem veku so si le premožni lahko privoščili drago rdečo, škrlatno in pravo črno barvo, ki jih je bilo veliko težje pridobiti kot naravne odtenke, ki so bazirali na rastlinskih barvilih. Rdeča barva je v tem času simbolizirala sposobnost razmnoževanja. Odkritje prve sintetične barve (prusko modra) leta 1810 je imelo v času

hitrejše industrijske proizvodnje velik pomen. Barve oblačil so bile dostopnejše širšim množicam. Izumi novih barvnih odtenkov pa so pogojevali trenutno modno barvo. Ob koncu 19. stoletja je bila modna črna barva tudi v poročnih oblačilih, ker je bila to zadnja sintetična barva in je potemtakem nujno postala moderna. V meščanskem okolju se je v 19. stoletju bela barva uveljavila za poročna oblačila kot simbol čistosti in nedolžnosti. Po drugi svetovni vojni si belo barvo za poročno obleko prisvoji večina nevest z le redkimi izjemami. V belem se poročajo princeze, filmske igralkе in druge medijske osebe. Bela barva je danes skoraj zapovedana barva poročnega oblačila in jo lahko oblečejo tudi tiste, ki niso več device ali celo že imajo otroka. Prvotni pomen bele barve se izgublja. Gospodovalnost mode pa je tako močna, da lahko posameznico celo ovira v njenih individualnih in osebnih odločitvah in izbirah. Danes na to vpliva tudi tehnično-trgovski dejavnik, kajti tudi najsamostojnejša nevesta je odvisna od trga ponudbe, ki ponuja trenutni modni trend. Oblačilo za poroko, oblikovano po lastni zamisli, pa ima lahko popolnoma nedosegljivo ceno za povprečno situirano nevesto, ki si hkrati ustvarja materialni položaj.

Preteklost nam kaže oblačilo kot najmočnejše izrazno sredstvo, s katerim človek odraža svojo osebnost glede na družbeno-zgodovinske okoliščine. Nagnjenost do določene barve je odvisna od starosti, spola, kulture, letnega časa pa tudi od socialno-ekonomskega statusa. Kljub temu se neveste podredijo tradiciji in pričakovanju okolice ter se odpovejo svoji individualnosti in svojim najljubšim barvam.

S pojavom seksualne revolucije je nedolžnost kot vrednota izgubila splošni pomen. Navadno rečemo, da človek z barvo izraža svojo osebnost. Pri poročnih in vseh drugih oblekah tega ne bi mogli trditi, saj ženske z barvo bolj izražajo svojo želeno podobo. Se pravi, da z barvo ne izrazijo tega, kar so, ampak kot si želijo, da jih drugi vidijo, zaznavajo. Prvotni pomen vloge bele barve, ki je na naše območje zašel iz drugih kultur, se počasi izgublja.

Svatje pred nevestino hišo, Gornji Senik, 20. 2. 1971.
(Foto: fototeka ISN ZRC SAZU, št. fot. 1093.)

SKLEP

Simbol današnje evropske družbe je izobilje dobrin, kar se odraža tudi na poročnih oblačilih, šegah in navadah, ki spremljajo ritual poroke. Belina poročne obleke naj bi bila tudi v današnjem času še vsaj navidezni znak nedolžnosti dekleta, kar je bilo v preteklosti običajno, danes pa je verjetno že izjemno. Tudi drugi elementi oblačila in siceršnje zunanje podobe neveste so včasih izpričevali to stanje.

Kljub temu da je nedolžnost nevest večinoma stvar preteklosti, bela poročna obleka še vztraja. Vladavina mode jo kljub svojim naglim in res svojevoljnim spremembam ohranja. Tradicija bele poročne obleke bo gotovo ostala in preživela predvsem zaradi svoje romantičnosti. Verjetno v današnjem tempu življenja ženske čutijo pomanjkanje s čustvi nabitih, razburljivih doživetij, kakršne nosijo v svojih srcih iz pravljinih časov svojega otroštva. Zato se vedno znova odločajo za belo barvo in bele like. V želji po pravljini podobi poroke se zlahka podredijo tradiciji in pričakovanju okolice ter se odpovejo svoji individualnosti.

LITERATURA

- Baš, Angelos. 1987. *Oblačilna kultura na Slovenskem v Prešernovem času*. Ljubljana: DZS.
- Boucher, François. 1987. *A history of costume in the West*. London: Thames and Hudson.
- Cox, Caroline. 2002. *I Do... 100 years of wedding fashion*. London: Scriptum Editions.
- Foster, Helen Bradley, ur. 2003. *Wedding dress across cultures*. Oxford, New York: Berg.
- I. M. 1903. *Pravila dostojnosti. Kažipot po polji olike in uljudnosti*. Ljubljana: I. Giontini.
- Košuta, Marta. 1997. *Tržaška noša in njena vezenina*. Trst: Založba Devin.
- Ložar, Marta. 1952. Slovenska ljudska noša. V: *Narodopisje Slovencev*. Ljubljana: Klas, str. 166–239.
- Ložar - Podlogar, Helena. 1995. *V adventu snubiti – o pustu ženiti: Ženitovanjske šege Ziljanov*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Makarovič, Marija. 1978. Govorica noše ob primeru Rateč v Zgornji savski dolini. V: *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga. Str. 197–237.
- Makarovič, Marija. 1981. *Govorica slovenske kmečke noše*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- Makarovič, Marija. 1985. *Predgrad in Predgrajci*. Kočevje: Kulturna skupnost.
- Makarovič, Marija. 1988. *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi: Kozjansko*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Makarovič, Marija. 1996a. *Oblačilna kultura v Rožu*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Makarovič, Marija. 1999a. *Oblačilna kultura v Podjuni*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Makarovič, Marija. 2004. Kamižot. V: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Makarovič, Marija. et. al. 1986. *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi: Dobrepolje*. Ljubljana: ZKO Slovenije.
- Makarovič, Marija. et. al. 1987. *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi: Slovenska Istra*. Ljubljana: ZKO Slovenije.
- Makarovič, Marija. et. al. 1994. *Litijsko Posavje*. Ljubljana: ZKO Slovenije.
- Makarovič, Marija. et. al. 1995. *Notranjska*. Ljubljana: ZKO Slovenije in ZKO Cerkljica.
- Makarovič, Marija. et. al. 1996b. *Noše, plesi in šege od Mute do Kaple*. Muta: IS SO Radlje.
- Makarovič, Marija. et. al. 1996c. *Prekmurje*. Ljubljana: ZKO Slovenije.

- Makarovič, Marija. et. al. 1999b. *Bela krajina*. Ljubljana: SLKD.
- Mckenzie, Joy. 1998. *The best in bridalwear design*. London, B. T. Batsford.
- O'hara, Georgina. 1994. *Enciklopedija mode*. Ljubljana: DZS.
- Počkar, Ivanka. 1998. *Iz časov ječmenove kave: Življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba.
- Radešček, Rado. 1984. *Slovenske ljudske vraže*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas.
- Terseglav, Franc. 1932. *Knjiga o lepem vedenju*. V Ljubljani: Jugoslovanska knjigarna.
- Tomažič, Tanja. 1983. *Ljubljana po predzadnji modi: o krojačih, šiviljah, modistkah in njihovem delu v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge* (vodnik po razstavi). Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- Valenčič, Jožef. 1899. *Vzgoja in omika ali izvir sreče*. Ljubljana: pisatelj.

VIR

- Ložar - Podlogar, Helena. 1969. *Anketa o šegah in verovanju »življenjskega cikla«, B. Ženitovanje*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, sekcija za ljudske šege in igre.

